

Raport

PUSZCZA BIAŁOWIESKA. O ZARZĄDZANIU OSTATNIM NATURALNYM LASEM EUROPY W LATACH 1998 – 2004

Federacja Zielonych GAJA

organizacja pożytku publicznego

ul. Czackiego 3a

70-216 Szczecin

tel. (091) 489 42 33

fax/tel 489 42 32

www.gajanet.pl

e-mail: fzbiuro@gajanet.pl

Szczecin, 2005

Rzesze uczonych i miłośników przyrody od lat apelują do władz o konserwatorską ochroną całej Polskiej części Puszczy. Za wzór do naśladowania stawiają dawnych władców, którzy już od czasów Jagiełły otaczali Puszczę opieką, dzięki czemu jej przyrodnicze skarby prawie nienaruszone przetrwały do naszych czasów.

To, że nie podzieliła losu innych puszczy, po których zostały tylko nazwy, wynika z jej – zda się niewyczerpalnych - sił życiowych, ze straszliwego haraczu płacowego łowcom zwierzyny i położenia geograficznego – z dala od skupisk rolniczej ludności i wielkich miast, leżąca na pograniczu krajów i narodów, ukryta wśród bagien – przetrwała. Ciężko okaleczona, ograbiona z drzew i ze zwierząt, ale we współczesnej Europie jedyna przypominająca jeszcze prapuszczę, która sześć tysięcy lat temu otulała Niż Europejski od Karpat po Bałtyk. Na naszych oczach rozgrywa się ostatni akt jej dziejów.

/Simona Kossak, „Saga Puszczy Białowieskiej”/

1. Wstęp.

Niniejszy Raport powstał w ramach projektu „Przejrzystość zarządzania lasami publicznymi na obszarach przyrodniczo cennych na przykładzie puszczy Białowieskiej”. Celem projektu było uruchomienie społecznego nadzoru nad sposobem zarządzania Puszczą Białowieską w wybranych obszarach takich jak ochrona środowiska, dostęp obywateli do informacji, realizacja interesu ogółu obywateli na obszarze Puszczy Białowieskiej. Raport powstał głównie na podstawie dokumentów pozyskanych z Ministerstwa Środowiska, Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego i puszczańskich Nadleśnictw.

Działając na podstawie prawa do dostępu do informacji publicznej¹ zebraliśmy informacje dotyczące wielkości wyrębów drzew w rezerwach przyrody Puszczy Białowieskiej oraz ich uzasadnienia.

Do Ministerstwa Środowiska (Głównego Konserwatora Przyrody) zwróciliśmy się z wnioskami o udostępnienie zezwoleń na:

- wycinanie pojedynczych drzew ponad stuletnich i drzew w drzewostanach ponad stuletnich uznanych za naturalne w Puszczy Białowieskiej (dotyczy decyzji Dyrektora Generalnego LP z dn. 6 lipca 1998 r.), które były wydane w okresie 6 lipca 1998 do 10 czerwca 2003 r. (tj. do rozporządzenia MŚ w sprawie nowych planów urządzania).
- wycinanie drzew w Rezerwacie Przyrody „Lasy Naturalne” w okresie od 25 czerwca 2003 do 1 maja 2004 r.

Do Podlaskiego Konserwatora Przyrody zwróciliśmy się z wnioskami o udostępnienie informacji dotyczących:

- zezwoleń na wycinkę drzew w rezerwach przyrody w Puszczy Białowieskiej w okresie od stycznia 1998 r. do 30 września 2004 r.
- zezwoleń na wycinkę drzew w rezerwacie przyrody „Lasy Puszczy od Białowieskiej” za okres od 1 maja 2004 do 30 września 2004.

¹ Ustawa z dnia 6 września 2001 o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. z 2001r. Nr 112, poz. 1198).

Do Nadleśnictw: Białowieża, Hajnówka, Browsk przesłaliśmy między innymi wnioski o udostępnienie:

- zezwoleń na wycinkę drzew ponad stuletnich oraz w drzewostanach ponad stuletnich w okresie od 6 lipca 1998 r. do 10 czerwca 2004.
- zezwoleń na wycinkę drzew ponad stuletnich następujących gatunków: dąb, jesion, klon i wiąz w okresie wydanych w okresie od 10 czerwca 2003 r. do 30 września 2004 r.
- zezwoleń na wycinkę drzew w rezerwatach przyrody okresie od 1998 r. do 30 września 2004 w tym w rezerwacie przyrody LNPB w okresie od 25 czerwca do 30 września 2004 r.
- informacji o planach pozyskania drewna na lata 1998 - 2004 oraz o wykonaniu tych planów.
- informacji o planach pozyskania drewna w 2005 r.

Łącznie do ww. instytucji zwrócono się z 55 wnioskami o dostęp do informacji publicznej bądź pismami dotyczącymi tych wniosków. Zebrana materiały dotyczące Puszczy Białowieskiej stanowią ponad 1000 stron dokumentacji.

Przeprowadzenie projektu możliwe było dzięki dotacji Fundacji im. Stefana Batorego oraz partnerskiej współpracy i finansowemu wsparciu WWF Polska Światowego Funduszu na Rzecz Przyrody. Przy projekcie współpracowała Kancelaria Prawna Jendrośka Jerzmański Bar i Wspólnicy Prawo gospodarcze i ochrony środowiska sp. z o.o. KRAKÓW -WROCLAW -TORUŃ.

Serdecznie dziękuję wszystkim, którzy przyczynili się i wsparli mnie oraz stowarzyszenie Federacja Zielonych GAJA przy realizacji tego projektu.

Joanna Bulawa

2. Tło.

Wobec szybkiego zmniejszania się powierzchni naturalnych drzewostanów oraz wobec przyspieszonego wycinania starych drzew, które przetrwały pojedynczo i grupowo w drzewostanach młodszych, w 1998 r. Dyrektor Generalny Lasów Państwowych - również pod presją organizacji pozarządowych - wprowadził² zakaz wycinania ponad stuletnich drzew i drzewostanów na terenie administrowanym przez nadleśnictwa w Puszczy Białowieskiej. Brak tej decyzji groził przekształceniem Puszczy Białowieskiej w zwykły las gospodarczy.

W tym samym 1998 r., w Nadleśnictwie Hajnówka w przyszosowym rezerwacie krajobrazowym wycięto w ramach „cięć pielęgnacyjnych” niemal całe drugie piętro drzew w starym drzewostanie dębowym. Krajobraz wyglądał jak po kataklizmie. Główny Konserwator Przyrody poruszony rozmiarem trzebieży wstrzymał tzw. cięcia pielęgnacyjne we wszystkich rezerwatach przyrody w Puszczy Białowieskiej w drzewostanach powyżej 20 lat. W tym czasie, w 1998 r w Puszczy Białowieskiej na powierzchni 3 429 ha funkcjonowało 20 rezerwatów przyrody.

Decyzja Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z lipca 1998 r. obowiązywała do 10. czerwca 2003 r. Wtedy, na miejsce obowiązującego zakazu wycinania ponad stuletnich drzew i drzewostanów, Minister Środowiska Czesław Śleziak wprowadził i zatwierdził plany urządzenia lasu dla nadleśnictw puszczańskich na okres 2002-2011. Plany te zezwalały na bardzo wysokie etaty cięć. Jednocześnie wydał zalecenia, aby nie wycinać drzew w wieku powyżej stu lat i nie dokonywać przebudowy drzewostanów ponad stuletnich w ramach cięć rębnych. Zalecenia te jednak dopuszczały stosowanie licznych „wyjątków” w odniesieniu do

² Decyzja Nr 48 z dnia 6. lipca 1998 r.

wielu gatunków drzew. W „wyjątkowych sytuacjach” można było wycinać ponad 100 letnie dęby, jesiony, klony i wiązy.

W dwa tygodnie po zatwierdzeniu bardzo wysokich etatów cięć tenże Minister Środowiska rozporządzeniem z dnia 25. czerwca 2003 r.³, utworzył sieć rezerwatów przyrody pod nazwą „Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej”, o łącznej powierzchni 8 500 ha. Etaty cięć w nie zostały zmniejszone.

3. Jak wycina się Puszcę Białowieską.

Głównym powodem wycinek w rezerwach przyrody i drzewostanach ponad stuletnich było i jest zasiedlenie drzew przez kornika drukarza oraz zniszczenia w drzewostanach dokonane przez wiatr i siły natury (tzw. wywroty).

Pozwolenia na wycinkę drzew w rezerwach przyrody wydane przez Głównego i Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody wyjaśniają w dużym stopniu rzeczywisty stan ochrony najcenniejszych fragmentów Puszczy Białowieskiej. Wszystkie opisane przypadki dotyczą cięć w rezerwach przyrody.

3.1 Kto wydaje zezwolenia na wycinanie drzew?

Zebrane materiały to głównie zezwolenia i uzgodnienia wycinki drzew świerkowych opanowanych przez korniki. Zezwolenia wydawane były na wnioski nadleśnictw. Tylko nieliczne wnioski rozpatrzone zostały odmownie.

Decyzje o wycinianiu drzew Puszczy w odniesieniu do rezerwatów przyrody utworzonych przed 2003 r., podejmowane były przez Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody. Natomiast w stosunku do rezerwatów utworzonych w 2003 r. decyzje wydaje Główny Konserwator Przyrody, bądź Minister Środowiska. Od połowy 2003 r., o wyrębach w takich drzewostanach decydują nadleśniczowie na podstawie planów urządzania lasu. Liczne zezwolenia na wycinanie drzew w drzewostanach ponad 100 letnich, do połowy 2003 r., wydawane były również przez wysokich przedstawicieli Ministerstwa Środowiska.

Wszelkie prace leśne odbywają się na podstawie prowizorycznych „rocznych zadań ochronnych rezerwatu”, ustanawianych przez Ministra Środowiska w formie decyzji administracyjnej. Od 2000 roku istniała bardzo dobrze przyjęta przez organizacje pozarządowe praktyka ustanawiania „rocznych zadań ochronnych dla rezerwatu” przez Rady Naukowe. Następnie dokument poddawany był konsultacjom społecznym, a w finale - zatwierdzany przez Ministra Środowiska. Pomimo pewnych niedogodności konsultacji zgłaszanych przez organizacje (bardzo krótki czas na zapoznanie się z planami zadań ochronnych), procedura ta stwarzała szanse na wnoszenie poprawek do zapisów szkodliwych dla przyrody. Poprawki te były często uwzględniane przez Ministerstwo.

Minister Środowiska Jerzy Swatoń podpisując w grudniu 2004 r. zadania ochronne dla parków narodowych na 2005 r. całkowicie pominął procedurę konsultacji społecznych. Zastosował zabieg formalny, który takie działanie umożliwił: do 2004 roku roczne zadania ochronne ustalane były w formie rozporządzenia, które wymaga konsultacji społecznych. Zadania na 2005 r. zostały ustalone w trybie zarządzenia, które konsultacji nie wymaga. Jest to wysoce szkodliwa praktyka i de facto wycofanie się rządu z dobrej praktyki społecznego udziału w decyzjach władzy.

Zgodę na wycinkę drzew w rezerwach wydaje Minister Środowiska, Główny Konserwator oraz Wojewódzki Konserwator Przyrody. Niestety zdarzało się, że zezwolenia wydawali również wysocy

³ Dz.U. Nr 132, poz. 1236.

urzędnicy Ministerstwa. Tego rodzaju przypadki wskazują na brak transparentnego, jednolitego systemu decyzyjnego co do sposobu zarządzania najcenniejszym obiektem przyrodniczym w Europie.

Warto również pamiętać, że nadleśnictwa puszczańskie podlegają Ministerstwu Skarbu Państwa, jako że zarządzają majątkiem państwa oraz Ministerstwu Środowiska w zakresie gospodarki leśnej.

Najpilniejszym problemem w Puszczy Białowieskiej jest brak planu ochrony rezerwatu, który określałby i systematyzował prace, które należy wykonać aby nie dokonywała się degradacja rezerwatów. Za realizację tego zadania odpowiada Minister Środowiska.

3.2 Studium przypadków – świerk.

Liczny zbiór decyzji ministerialnych otwiera zgoda Podsekretarza Stanu, Głównego Konserwatora Przyrody Janusza Radziejowskiego z dnia 30. czerwca 1998 r.⁴, na wycięcie jednego świerka zaatakowanego przez kornika drukarza w oddz. 276Cb. Zgodę wydano na wniosek Nadleśnictwa Hajnówka, przesłany poprzez Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody w Białymstoku z uzasadnieniem, że „stanowi on zagrożenie dla otaczającego drzewostanu świerkowego”.

Pozwolenia wydawane na wycinkę świerków w kolejnych latach ukazują tendencję do systematycznego zmniejszania ilości sytuacji ograniczających wycinkę świerków. W podanych poniżej przykładach zmniejszające się ograniczenia zaznaczone zostały pogrubioną czcionką.

Pismem Janusza Radziejowskiego Głównego Konserwatora Przyrody z dnia 4. lutego 2000 r.⁵ wyrażona zostaje zgoda na usunięcie w drzewostanach ponad 100 letnich:

- drzew zagrażających bezpieczeństwu ludzi oraz tarasujących drogi;
- wywrotów świerkowych, występujących w sposób skoncentrowany;
- wywrotów i złomów świerkowych z drzewostanów, w których **udział świerka przekracza 60%**.

Trzy miesiące później kolejną decyzję wydaje Antonii Tokarczuk Minister Środowiska⁶. Wyraża on zgodę na usunięcie drzew świerkowych zasiedlonych przez szkodniki, występujące w koncentracji co najmniej trzech drzew w grupie, w drzewostanach ponad 100 letnich, o udziale świerka w składzie gatunkowym **co najmniej 50%**.

Dwa miesiące później Główny Konserwator Przyrody zmienia decyzję co do warunków wycinania drzew zasiedlonych przez szkodniki – **brak już wzmianki o wymaganym udziale świerka w danym drzewostanie**⁷. Jednocześnie Konserwator wyraża zgodę na usuwanie drewna świerkowego pochodzącego z posuszu⁸, wywrotów i złomów.

Pismem z dnia 5. września 2003 r., Główny Konserwator Przyrody - dwa miesiące od utworzenia przez Ministra Środowiska rezerwatu „Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej” - „wyraża zgodę na usunięcie z tego rezerwatu 2 000 m³ drewna świerkowego”. Zgoda na wycinanie drzew ważna była do 31. grudnia 2003 r.⁹.

Godna uwagi jest decyzja Ministra Środowiska z dnia 15. marca 2004 r.¹⁰, wyrażająca zgodę na usunięcie posuszu czynnego¹¹ drzew świerkowych w rezerwacie przyrody „Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej”. Decyzja ta ważna była do końca 2004 r., i uwarunkowana

⁴ Sygnatura DLlp-41-4/98.

⁵ Sygnatura DLOPiK.lp-41-1/2000.

⁶ Pismo z dnia 24. maja 2000 r., sygnatura DLOPiKlp-41-5/2000.

⁷ Pismo z dnia 26. lipca 2000 r., sygnatura DLOPiK.lp-41-14/00.

⁸ Martwe drzewo.

⁹ Sygnatura DOPwe412/78/03/dr.

¹⁰ Sygnatura DOPwe412/8-7/04/dr.

¹¹ Drzewa obumierające lub martwe ale wciąż zasiedlone przez szkodnika, który je opanował.

była koniecznością pozostawienia w każdym wydzieleniu od 2. do 5. drzew zasiedlonych przez szkodniki wtórne¹² - po ich ścięciu i okorowaniu.

Przeanalizowane dokumenty są dowodem, że Puszcza w części gdzie w ekosystemach od stuleci trwają nieprzerwanie naturalne procesy, jest traktowana jako zwykły las gospodarczy.

Z decyzji urzędników można wyciągnąć wniosek, że w lasach naturalnych nie powinno być martwych świerków!

Eliminacja posuszu i wycinka świerków zasiedlonych przez korniki w ramach „ochrony lasu przed szkodnikami”, grożą zniknięciem siedlisk kilku gatunków chrząszczy i ptaków, które powinny być objęte ochroną w ramach dyrektyw „siedliskowych” i „ptasich” Natury 2000.

Jednocześnie zdaniem ekspertów - entomologów gradacje¹³ kornika w Puszczy Białowieskiej są naturalnym elementem jej życia i będą się powtarzały. Usuwania z Puszczy wywrotów, drzew połamanych czy zasiedlonych szkodnikami nie da się wytłumaczyć inaczej, jak względami ekonomicznymi.

3.3 Studium pozostałych przypadków

- Rok 1999

W 1999 r., obowiązywała zasada każdorazowego uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody usuwania z rezerwatów przyrody drzew zasiedlonych przez kornika, wiatrołomów i wywrotów. Wszystkie wnioski nadleśnictw zostały rozpatrzone pozytywnie.

- Rok 2000

W 2000 r. Wojewódzki Konserwator Przyrody, Główny Konserwator Przyrody i Minister Środowiska wydali łącznie 5 dokumentów upoważniających Nadleśnictwa do samodzielnego podejmowania decyzji dotyczących usuwania drzew.

Od maja 2000 r. Podlaski Konserwator Przyrody zezwolił nadleśniczemu na usuwanie drzew w rezerwach zasiedlonych przez szkodniki wtórne. Jeżeli administrowane przez nich rezerwy posiadały plany ochrony, cięcia miały odbywać się zgodnie z planem. W innym przypadku prawo do decyzji sędowane zostało na nadleśniczych, którzy po fakcie z przeprowadzonych cięć składali informacje Podlaskiemu Konserwatorowi Przyrody¹⁴.

W tym samym 2000 roku Główny Konserwator Przyrody Janusz Radziejowski zezwolił na usuwanie z drzewostanów ponad 100 letnich, o charakterze naturalnym drewna świerkowego nie tylko zasiedlonego przez szkodniki wtórne, ale również pochodzącego z posuszu, wywrotów i złomów¹⁵.

W okresie od stycznia do maja 2000 obowiązywała decyzja Podlaskiego Konserwatora Przyrody¹⁶ zezwalająca na uprzątnięcie złomów i wywrotów w rezerwach przyrody. Dodatkowo leśniczowie zostali „uprzejmie poproszeni” o uprzątnięcie szkody spowodowanej „huraganem w **strefach ochrony ścisłej** miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt gatunków chronionych”. Nadleśniczowie poproszeni zostali o uprzątnięcie minimalnej

¹² Owady, które pojawiają się masowo jako następstwo osłabienia drzewostanu przez inne czynniki.

¹³ Wzmoczone, cykliczne występowanie owadów roślinożernych.

¹⁴ Pismo Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody, Podlaski Urząd Wojewódzki, 31. maja 2000, sygnatura ROŚ.VI.6632/28/00.

¹⁵ Pismo Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Środowiska, Głównego Konserwatora Przyrody z dnia 26. lipca 2000 r., sygnatura DLOPiK.lp-41-14/00.

¹⁶ Pismo z dnia 4. stycznia 2000 r., sygnatura ROŚ.VI.6133/1/00.

i niezbędnej ilości drzew. Decyzję swoją Konserwator Przyrody oparł o decyzję Ministra Środowiska¹⁷.

W 2000 r. indywidualnie został rozpatrzony tylko wniosek nadleśnictwa Hajnówka z 23. sierpnia 2000 r., o usunięcie 476 sztuk wiatrołomów i wywrotów w rezerwacie przyrody „Starzyna”. Nadleśnictwo nie otrzymało zgody na usunięcie drewna dębowego i brzoźowego w ilości ok. 112 m³.

- Rok 2001 - 2002

Podobne ogólne upoważnienie do samodzielnego podejmowania decyzji w sprawach uprzętnięcia w rezerwach przyrody złomów, wywrotów oraz drzew zasiedlonych szkodnikami wtórnymi otrzymały Nadleśnictwa w 2001 r.¹⁸.

W 2002 r., usuwanie drzew z rezerwatów przyrody odbywało się głównie na podstawie zatwierdzonych rocznych zadań ochronnych dla poszczególnych rezerwatów.

- Rok 2003

W 2003 r., powrócono do indywidualnego rozpatrywania wniosków Nadleśnictw. Każdy wniosek musiał być zaopatrzony w wykazy drzew zasiedlonych przez szkodniki wtórne.

Nie miało to większego znaczenia ponieważ praktycznie wszystkie świerki już nawet w początkowej fazie zasiedlania przez kornika były wycinane i wywożone na śródlęśne składnice.

Należy zaznaczyć, że w 2003 r. pojawiły się zwiastuny nowego i oczekiwanego podejścia do Puszczy Białowieskiej. Niestety tylko zwiastuny. Minister Środowiska decyzją z dnia 10. czerwca 2003 r. zatwierdził plan urządzenia lasów dla Nadleśnictwa Hajnówka, w którym zawarł specjalne zalecenie zakazujące całkowicie wycinania drzew liściastych w wieku ponad 100 lat, takich jak: dęby, jesiony, klony i wiązy. W decyzji nakazał również pozostawianie w drzewostanach odpowiedniej ilości drewna martwego (minimum 3-5 drzew na 1 ha drzewostanów).

Krzysztof Oniszcuk Podlaski Konserwator Przyrody w 5. przypadkach nie wyraził zgody na usuwanie drzew w rezerwach:

- z uwagi przyjęty przez Wojewódzką Komisję Ochrony Przyrody plan wprowadzenia ochrony ścisłej w rezerwacie „Siemianówka”¹⁹,
- 4 świerków zasiedlonych przez kornika drukarza w Rezerwacie Krajobrazowym, które miały ulec naturalnemu rozkładowi i stanowić bazę pokarmową i bytową dla dziuplaków²⁰,
- 2 sosen zasiedlonych przez przyplaszczka granatka w Rezerwacie Krajobrazowym, które po rozkładzie również miały stać się bazą pokarmową i bytową dla dziuplaków²¹,
- 128 m³ złomów, wywrotów i świerków, które zostały zasiedlone przez korniki; miały pozostać w Rezerwacie Krajobrazowym do naturalnego rozkładu²²,
- 300 szt. świerków (ok. 250 m³) w rezerwacie Wysokie Bagno, zasiedlonych kornikiem; odmowa uzasadniona była koniecznością ochrony runa bogatego w rośliny chronione oraz młodego pokolenia świerku, które uległyby zniszczeniu w trakcie wycinki i zrywki²³.

¹⁷ Pismo z dnia 16. grudnia 1999r., sygnatura DLOPiKop-420-28a/99.

¹⁸ Pismo Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody z dnia 23. stycznia 2001 r., sygnatura ROŚ. VI. 6632/13/01.

¹⁹ Pismo z dnia 22. stycznia 2003 r., sygnatura ŚR.II.66301/5/03.

²⁰ Pismo z dnia 14. października 2003, sygnatura ŚR.II.66301/219/03.

²¹ Data pisma październikowa, nieczytelna, sygnatura ŚR.II.66301/221/03.

²² Pismo z dnia 12. grudnia 2003, sygnatura ŚR.II.66301/249/03.

²³ pismo dnia 12. grudnia 2003, sygnatura ŚR.II.66301/250/03.

Prawdopodobnie w odpowiedzi na czerwcową decyzję Ministra Środowiska ustanawiającą sieć rezerwatów przyrody „Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej”, w decyzjach Podlaskiego Konserwatora Przyrody pojawia się rewolucyjne zastrzeżenie: „nie zezwalam na uprzątnięcie drzew, złomów i wywrotów z posuszem jałowym (drzewa obumierające lub martwe ale nie zasiedlone przez szkodnika). Z punktu widzenia ochrony lasu nie ma konieczności usuwania drzew, złomów i wywrotów o cechach posuszu jałowego. Z uwagi na to, że ochrona przyrody w rezerwach powinna zmierzać do zachowania różnorodności biologicznej, pożądanym jest pozostawienie w ekosystemie leśnym martwych drzew”. „Rewolucja” trwała niestety tylko od czerwca do września. Późniejsze decyzje nie precyzują postępowania z posuszem jałowym.

W marcu Urząd Wojewódzki w Białymstoku na wniosek Nadleśnictwa Białowieża zezwolił²⁴ na wycinkę 163 drzew o masie 65 m³ w rezerwacie „Wysokie Bagno”. Nadleśnictwo uzasadniało „Wycięcie ich jest niezbędne, by pas graniczny był widoczny”. Podkreślenia warty jest fakt, że zezwolenie na wycinkę wydał z upoważnienia Wojewody Podlaskiego, p. o. Zastępcy Dyrektora Wydziału Środowiska i Rolnictwa.

Zwrócić należy uwagę na uchylene przez Ministra Środowiska Czesława Śleziaka jednej z nielicznych decyzji odmownej - uprzednio wydanej przez Konserwatora Przyrody - na usunięcie świerków z rezerwatu „Siemianówka”²⁵. Obszar wycinki wytypowany był przez prof. J.B. Falińskiego i prof. A. Czerwińskiego na rezerwat ochrony ścisłej.

Nie mniej zaskakujące jest wydanie przez Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody 11 decyzji na usunięcie świerków w strefach ochronnych ptaków, w tym w 9 przypadkach w okresie lęgowym. W 2004 r. były dwie takie decyzje.

W październiku i grudniu 2003 r. - po medialnym nagłośnieniu sprawy wycięcia dębów przy granicy państwowej - Konserwator Przyrody po raz pierwszy (nie licząc odmowy uchylonej przez ministra) wykazał odwagę i nie zezwolił Nadleśnictwu Białowieża na usunięcie z rezerwatu przyrody zasiedlonych przez szkodniki wtórne świerków o łącznej masie około 400 m³. Odwagi nie starczyło na długo, choć w 2004 r. wydawane były orzeczenia, które napawają optymizmem.

- Rok 2004

Konserwator Przyrody nie wydał zezwolenia na usunięcie 3 świerków w strefie częściowej ochrony orlika krzykliwego²⁶. Konserwator nie zezwolił również na zagospodarowanie wywrotów dębowych w Rezerwacie Krajobrazowym Władysława Szafera – z wnioskiem o pozwolenie na uprzątnięcie drzew wystąpiło Nadleśnictwo Hajnówka. Odmawiając pozwolenia Konserwator powołał się na decyzję Ministra Środowiska z 2003 r., w której zakazywał wycinania ponad 100 letnich drzew liściastych oraz nakazywał pozostawianie martwego drewna w drzewostanach.

W siedmiu przypadkach Konserwator zalecił pozostawić 10% drewna do naturalnego rozkładu po dokonaniu wycinki. W kilku przypadkach wskazywał pewną ilość drzew, które w ramach wycinki należało pozostawić w lesie dla naturalnego rozkładu.

Podlaski Konserwator Przyrody na wniosek Nadleśnictwa Hajnówka wydał całoroczne zezwolenie na usuwanie świerków zasiedlonych przez kornika drukarza w Rezerwacie Lipiany²⁷.

Konserwator zezwolił²⁸ też na prowadzenie zabiegów z zakresu hodowli lasu w Rezerwacie Krajobrazowym Władysława Szafera pomimo, że Rezerwat ten miał

²⁴ Pismo z dnia 21. marca 2003 r., sygnatura ŚR.II.66301/25/03.

²⁵ Pismo z dnia 23. kwietnia 2003 r.

²⁶ Pismo z dnia 28. czerwca 2004 r., sygnatura ŚR.II.663113/36/04

²⁷ Pismo z dnia 3. czerwca 2004, sygnatura ŚR.II.66301/48/04.

²⁸ Pismo z dnia 22. marca 2004, sygnatura ŚR.II.66301/2-6/04.

zatwierdzony plan ochrony, w którym nie przewidywano tego typu działań. Zezwolenie na wykonanie zabiegów z zakresu hodowli lasu w rezerwacie uzależnione było wyłącznie od woli Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody.

Podlaski Konserwator Przyrody zezwolił na usunięcie najpierw 32, a później 36 drzew w Rezerwacie Krajobrazowym Władysława Szafera z zaznaczeniem, że drewno opałowe należy pozostawić do naturalnego rozkładu, a cenniejsze sortymenty wykorzystać do celów gospodarczych²⁹.

Zwraca uwagę pismo Zofii Chrempińskiej p.o. Dyrektora Departamentu Leśnictwa w Ministerstwie Środowiska do Jana Wróbla Dyrektora Departamentu Ochrony Przyrody w tymże Ministerstwie o tym, że dziecięcy w Puszczy Białowieskiej zapowiadają „trwanie w 2004 r. na wysokim poziomie gradacji kornika drukarza”³⁰. W związku z opóźnieniami w przygotowaniu przez Ministra Środowiska rozporządzenia w sprawie zadań ochronnych dla rezerwatu „Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej”, urzędniczka prosi o pilne wydanie przez Głównego Konserwatora Przyrody upoważnienia do samodzielnego podejmowania decyzji o usuwaniu zasiedlonych kornikiem świerków dla nadleśniczych. Jednak wbrew przewidywaniom p.o. Dyrektora Departamentu Leśnictwa gradacja kornika drukarza uległa załamaniu, na co wskazywały obserwacje i badania entomologów leśnych w jesieni i zimie 2003/2004.

Fakt ten nie wpłynął na decyzję Głównego Konserwatora Przyrody prof. Ewy Symonides, która wydała ogólne przyzwolenie na usuwanie posuszu czynnego w rezerwacie Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej do końca 2004 r.³¹.

W rezerwach zdarzały się przypadki podejmowania prac leśnych, które nie były ujęte w planie ochrony bądź rocznych zadaniach ochronnych. Wprawdzie prace były prowadzone na podstawie pozwolenia organu nadzoru, jednak w takim przypadku prace te nie są opiniowane przez instytucje doradcze.

Zgodnie z ustawą o lasach³² w rezerwach przyrody oraz lasach wchodzących w skład parków narodowych prowadzi się gospodarkę leśną według takich samych zasad jak w innych lasach. Oczywiście gospodarka ta powinna cechować się „zrównoważoną gospodarką leśną”³³. Niemniej w rezerwach przyrody przed ustawą o lasach pierwszeństwo mają zapisy ustawy o ochronie przyrody³⁴. Zakazują one pozyskiwania, niszczenia lub uszkodzenia drzew i innych roślin. Od zakazu są dwa wyjątki:

1. w planach ochrony lub rocznych zadaniach ochronnych dla rezerwatów wprowadzono możliwość określonych cięć w drzewostanach zajętych przez szkodniki;
2. w planach ochrony lub rocznych zadaniach ochronnych dla rezerwatów zabiegi takie nie zostały ujęte. Wtedy doraźnie zgodę wydać może Minister Środowiska.

W drugim z wymienionych przypadków oraz w sytuacji kiedy w planach ochrony cięcia nie były przewidziane (bądź przekraczają ten plan), urzędnicy wydający decyzje powinni wziąć pod uwagę, czy szkodniki **pojawiają i rozprzestrzeniają się nadmiernie i czy zagrażają trwałości lasów**. Tylko w takim przypadku mogą wydać zgodę na nieplanowane cięcia ochronne.

Usuwanie niektórych drzew zasiedlonych przez kornika odbywało się w trakcie sezonu wegetacyjnego. W czasie wywożenia drzew z lasu na trasie zrywki dochodziło do niszczenia roślin,

²⁹ Pismo z dnia 15. czerwca 2004, sygnatura ŚR.II.66301/2-11/04, pismo z dnia 12. sierpnia 2004, sygnatura ŚR.II.66301/2-15/04

³⁰ Pismo z dnia 17. lutego 2004, sygnatura DL.lp-41-9/04.

³¹ Pismo z dnia 15. marca 2004, sygnatura DOPwe412/8-7/04/dr.

³² Ustawa z 28. września 1991, Dz.U. 2000 Nr 56, poz.679 ze zm.

³³ Prof. dr hab. Wojciech Radecki, Opinia prawnicza w przedmiocie stosunku ustawy o ochronie przyrody do innych aktów prawnych rangi ustawowej, Instytut Nauk Prawnych PAN Zespół Prawa Ochrony Środowiska we Wrocławiu, na zlecenie WWF Polska, Wrocław 2004.

³⁴ Ustawa z 16. października 1991 o ochronie przyrody (Dz.U.2001 Nr 99, poz. 1079 ze zm.)

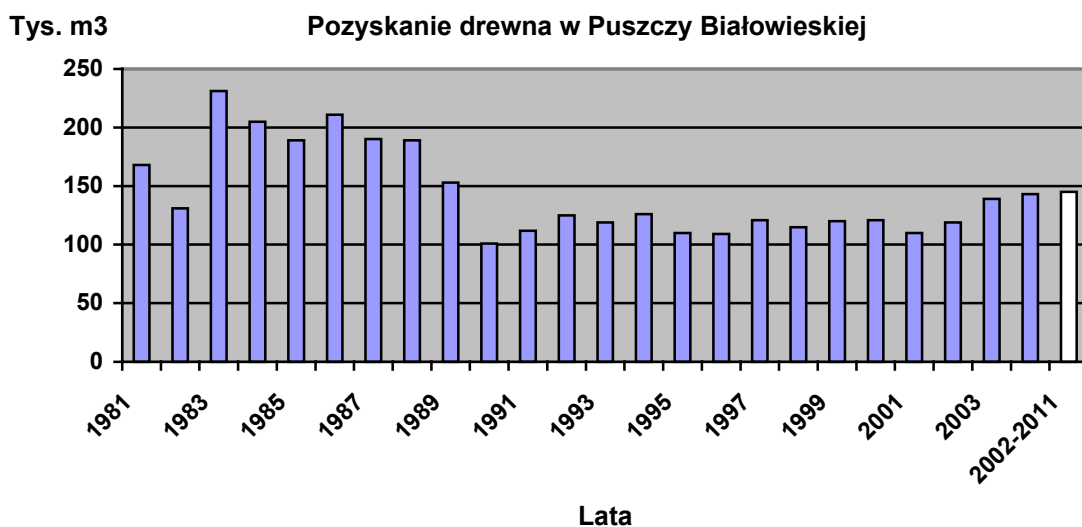
uszkodzenia nawierzchni gleby oraz często do niszczenia drzew pozostających w lesie.

4. Jak wycina się Puszcę Białowieską – świat liczb.

W ciągu 2 pierwszych lat obecnego dziesięciolecia pozyskano łącznie 257 654 m³ drewna. W tym w ramach użytkowania przygodnego 142 902 m³. Użytkowanie przygodne dotyczyło głównie drewna świerkowego pozyskiwanego w ramach zwalczania kornika drukarza. W użytkowaniu przygodnym mieści się również drewno dębowe. Jednakże w jakiej wielkości i w jakich kategoriach cięć tego na podstawie zebranych materiałów³⁵ nie można ustalić.

Poniższa tabela obrazuje nadmierne eksploataowanie Puszczy w latach 80. XX wieku. Szczególnie wysokie pozyskanie drewna w latach 1983-1984 spowodowane było szkodami wyrządzonymi przez huragany. Natomiast niski poziom cięć w latach 1990-1991 spowodowany był załamaniem rynku zbytu na drewno iglaste. Popyt dotyczył wyłącznie gatunków wysokiej jakości, takich jak dąb i jesion. W związku z tym, aby ratować finanse nadleśnictwa zwiększyły cięcia starodrzewów dębowych i jesionów.

Fakt ten wywołał protesty środowisk pozarządowych oraz naukowych. W odpowiedzi na postulaty obrońców Puszczy, w 1996 r. powiększono Białowieski Park Narodowy o 5 158 ha. Jednocześnie nie zmieniała się polityka nadleśnictw, które nadal traktowały Puszcę jak las gospodarczy.

Źródło: B. Bielecki „Analiza pozyskania drewna w Puszczy Białowieskiej w latach 1981-2004 na tle pozyskania drewna w Polsce”, WWF Polska, Białystok-Białowieża 2004

Podobny brak wrażliwości na zanikające walory pierwotnej Puszczy wykazało Ministerstwo Środowiska zatwierdzając plany urządzenia lasu dla Nadleśnictw puszczańskich na lata 2002 - 2011. Zwiększają one jeszcze poziom pozyskania drewna do 145 000 m³ rocznie. **To o 25 000 m³ (20%) więcej niż w poprzednim dziesięcioleciu objętym planem urządzenia lasu.**

³⁵ Dokumenty pozyskane z Ministerstwa Środowiska, Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz nadleśnictw puszczańskich.

4.1 Rada Naukowa BPN o planie urządzenia lasu

Do wielkości tych odniosła się Rada Naukowej Białowieskiego Parku Narodowego. W jej ocenie nieszkodliwe dla ekosystemów Puszczy byłoby pozyskanie drewna 2-3 razy niższe, i to prowadzone głównie w ramach przebudowy drzewostanów zasadzonych przez człowieka na niewłaściwym siedlisku³⁶.

4.2 Uzasadnienia cięć

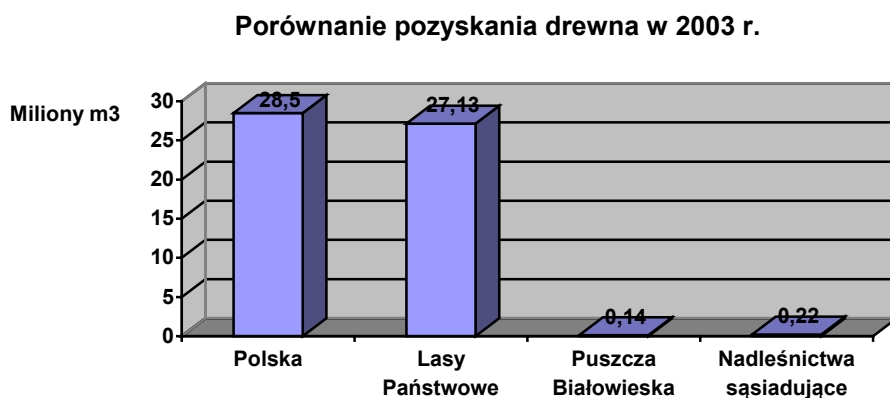
Zwiększenie pozyskania drewna w Puszczy Białowieskiej połączyło się w czasie z utworzeniem przez Ministra Środowiska w 2003 r. nowych rezerwatów przyrody na powierzchni 8 500 ha. Uzasadnieniem dla zwiększonych etatów cięć w Puszczy w latach 2002 – 2011 mają być potrzeby hodowlane drzewostanów. Podkreśla się jednak, że potrzeby te ustalono na podstawie zasad i instrukcji dla lasów gospodarczych.

Te same potrzeby hodowlane są uzasadnieniem wycofania przez Ministra Środowiska moratorium na wycinanie drzew i drzewostanów ponad 100 letnich w maju 2003 r. Wycinka takich drzew i drzewostanów ma na celu wyhodowanie drzewostanów o składzie gatunkowym, który za 100 lat będzie zgodny ze składem przewidzianym w instrukcji dla danego siedliska!

Jak pokazują obserwacje, sterowane, zakładane uprawy leśne po 10 latach są zgodne z instrukcją siedliska w 60%. Po następnych 10 latach ich zgodność z instrukcją wynosi tylko 30%³⁷.

4.3 Pozyskanie drewna w Puszczy Białowieskiej na tle kraju.

Drewno pozyskiwane z Puszczy Białowieskiej w odniesieniu do pozyskania drewna w Polsce ma znaczenie marginalne (stanowi zaledwie 0,5% pozyskania krajowego). Jednocześnie w sąsiadujących z Białowieżą nadleśnictwa (w promieniu 60 km od Hajnówki) posiadają zasoby, które są w stanie zaspokoić zapotrzebowanie na surowiec w regionie.

Źródło: B. Bielecki „Analiza pozyskania drewna w Puszczy Białowieskiej w latach 1981-2004 na tle pozyskania drewna w Polsce”, WWF Polska, Białystok-Białowieża 2004”.

³⁶ Zasady funkcjonowania BPN powiększonego na cały obszar polskiej części Puszczy Białowieskiej, Białowieża, 2000.

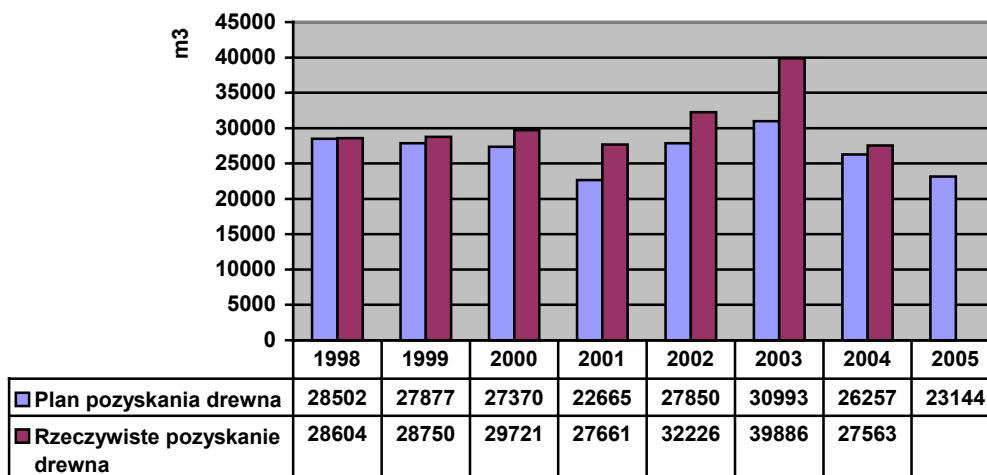
³⁷ Bolesław Bielecki, Analiza pozyskania drewna w Puszczy Białowieskiej w latach 1981-2004 na tle pozyskania drewna w Polsce, WWF Polska, Białystok-Białowieża, 2004.

4.4 Jak wycina się Puszcę Białowieską – nadleśnictwa.

Poniższe tabele przedstawiają dane dotyczące planowanej i realizowanej w praktyce wysokości pozyskania drewna w Nadleśnictwach Puszczy Białowieskiej: Białowieża, Hajnówka, Browsk, w latach 1998 - 2004. Tabele zawierają również informacje na temat planów pozyskania drewna w 2005 r.

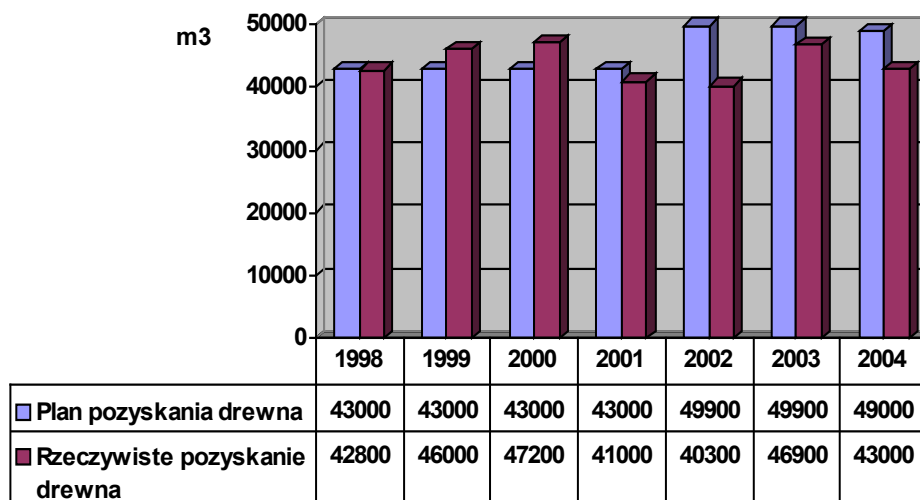
Zestawienia zostały przygotowane na podstawie dokumentów przesłanych przez wymienione Nadleśnictwa.

- Nadleśnictwo Białowieża

W korespondencji – „uprzedzając nasze pytania” - Nadleśnictwo Białowieża podkreślało, że przekroczenia planów pozyskania drewna następowały „w ramach porządkowania stanu sanitarnego lasu ze względu na gradację kornika drukarza w Puszczy Białowieskiej”. To tylko część prawdy, ponieważ w 2004 r. plan został przekroczony o 1 306 m³, pomimo załamania się gradacji kornika.

- Nadleśnictwo Hajnówka

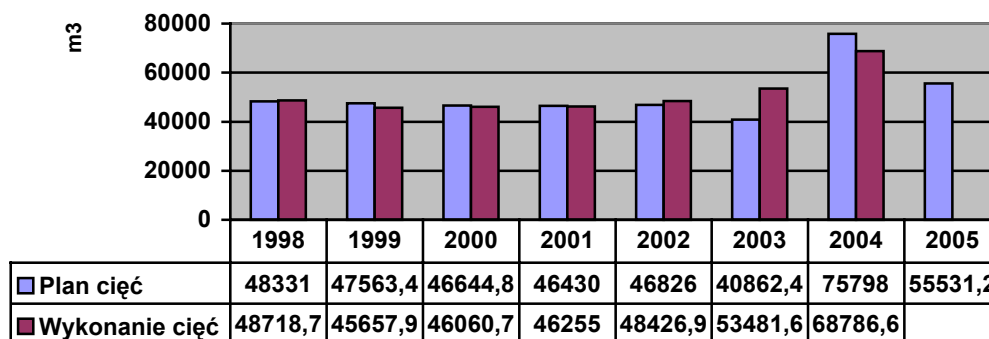

W Nadleśnictwie Hajnówka etat cięć jest tak wysoki (49 900 m³ rocznie), że Nadleśnictwo pomimo gradacji kornika ma duże trudności z jego pełną realizacją, pozyskując w roku 2003 46 900 m³, a w 2004 - 43 000 m³.

- Nadleśnictwo Browsk.

Największe możliwości pozyskania drewna stworzył plan urządzenia lasu na lata 2002-2011 dla Nadleśnictwa Browsk. Ustalono roczny etat w wysokości 65 500 tys. m³. Nadleśnictwo to stworzone mu możliwości stara się wykorzystać. W 2004 r. zaplanowało pozyskanie drewna w wysokości 75 798 m³, tj. o 10 tys. m³ więcej niż wynosi etat roczny. Chciano w ten sposób wyrównać zmniejszone pozyskanie z lat 2002 i 2003.

Plan i pozyskanie drewna w Nadleśnictwie Browsk

Nadleśnictwo przesłało również informację o planie pozyskania w 2004 r. tzw. „gatunków cennych”: dębu, jesionu i klonu, o łącznej kwocie 1 850 m³.

Łącznie w ostatnich 3 latach (2002 – 2004), w omawianych Nadleśnictwach pozyskanie drewna było wyższe od zaplanowanego o 28 794 m³.

Niezbędne informacje o etacie cięć i jego realizacji można uzyskać ze zbiorczego zestawienia roboczego dla 3 nadleśnictw puszczańskich:

- etat roczny – 145 710 m³ (**w latach 1992-2001 pozyskanie roczne wyniosło średnio 117 000 m³**), w tym:

- użytki rębne³⁸ – 26 777 m³;
- użytki przedrębne³⁹ - 118 933 m³.

Gospodarcza eksploatacja Puszczy rozpoczęła się po 1915 r. W tamtym czasie ponad 100 letnie drzewostany stanowiły 80% Puszczy. Intensywna gospodarka leśna sprawiła, że obecnie 70% powierzchni Puszczy Białowieskiej zamienione zostało w las gospodarczy. Dzieje się tak pomimo, że Konstytucja RP gwarantuje obywatelom rozwój państwa zgodny z zasadą rozwoju zrównoważonego.

Pozyskanie drewna na 2004 r. zaplanowano już w pełnej niemal wysokości etatowej tj. 144 055 m³. **Jest to o 27 000 m³ więcej niż wynosiło średnie roczne pozyskanie w poprzednim dziesięcioleciu, kiedy nie było jeszcze na 8 500 ha nowych rezerwatów przyrody.**

Niezrozumiały na tle zalecenia Ministra Środowiska - aby nie wycinać ponad 100-letnich dębów, jesionów i klonów – jest plan pozyskania w 2004 r. 583 m³ drewna powyższych gatunków.

³⁸ Drewno pozyskane w dojrzałych drzewostanach

³⁹ Drewno pozyskane w trakcie prowadzonych zabiegów pielęgnacyjnych, a także zabiegów sanitarnych w drzewostanach.

Fakty o rezerwach prowadzą do następującej konkluzji: „Rezerwy kuriozum – nie można do nich wchodzić, ale można w nich wycinać drzewa i rozjeżdżać je ciężkimi ciągnikami podczas wyciągania wyciętych drzew”⁴⁰.

5. „Sprawa dębów” z rezerwatu przyrody przy granicy państwowej

W 2003 r. na terenie Nadleśnictwa Białowieża w ramach czyszczenia pasa granicznego Polska – Białoruś dokonano (między innymi) wycinki 7 ponad 100 letnich dębów. 4 dęby rosły tuż przy granicy, 3 - kilkadziesiąt metrów od niej. Sprawa ta wywołała ogromne poruszenie nie tylko w środowiskach organizacji pozarządowych, ale w Ministerstwie Środowiska, Podlaskim Urzędzie Wojewódzkim, Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Białymstoku i Nadleśnictwie Białowieża. W sprawę zaangażowały się media.

Nadleśnictwo Białowieża dokonało wycinki dębów z pominięciem procedury, jakiej należało przestrzegać w odniesieniu do ponad 100 letnich drzew – pisemnego zezwolenia Głównego Konserwatora Przyrody. Ponad 100 letnie drzewa w Puszczy były chronione prawem: do 10. czerwca 2003 r. obowiązywała Decyzja⁴¹ Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych zakazująca wyrębu ponad stuletnich drzew; od 29 lipca 2003 r. obowiązywało Rozporządzenie Ministra Środowiska⁴² w sprawie uznania za rezerwat przyrody między innymi obszaru, na którym dokonano. Jednocześnie obowiązywały plany urządzenia nadleśnictw Puszczy Białowieskiej, których zapisy mówią, że nie dopuszcza się do wycinania drzew w wieku ponad 100 lat, z wyjątkiem drzewostanu z przewagą świerka uszkodzonego przez korniki, drzewostanu z przewagą brzozy lub osiki – opisana sytuacja wyłączająca zakaz nie zachodziła.

Minister Środowiska Czesław Śleziak wystąpił o pilne wyjaśnienia do Lasów Państwowych i Głównego Konserwatora Przyrody prof. Ewy Symonides. Prof. Symonides poinformowała w swoim oświadczeniu, że nie wydawała żadnych pozwoleń na wycięcie dębów i do czasu wyjaśnienia sprawy wstrzymała prace leśne przy oczyszczaniu pasa granicznego: „Nic na ten temat nie wiem. Takich rzeczy absolutnie nie wolno robić. Nie byłam o niczym informowana. Na pewno zajmę się tą sprawą. Jeśli dęby zostały rzeczywiście wycięte, z całą pewnością wyciągniemy konsekwencje – włącznie z tym, że polecą czyjeś głowy”⁴³.

Komendant Główny Straży Granicznej powołał specjalny zespół do zbadania sprawy. Podobny zespół powołała też Generalna Dyrekcja Lasów Państwowych.

5.1 Cztery dęby przy granicy

Straż Graniczna przyznała, że wycięcie 4 dębów miało miejsce w rezultacie czyszczenia pasa granicznego na mocy ustawy o ochronie granicy państwowej z 12. października 1990 r., oraz umowy między Strażą Graniczną a Nadleśnictwem Białowieża, z 28. lutego 2003 r. Jednocześnie zaznacza, że wycięcie pozostałych 3 dębów nie mogło mieć związku z czyszczeniem pasa granicznego, oraz że obowiązek uzyskania niezbędnych pozwoleń ciążył na Nadleśnictwie Białowieża.

Lasy Państwowe oświadczyły, że informację o konieczności czyszczenia pasa granicznego przesłano w kwietniu 2003 roku do Głównego Konserwatora Przyrody z prośbą o zgodę na usunięcie 429 drzew w wieku ponad stu lat. Pisemnej zgody nie otrzymały.

⁴⁰ Bielecki B., *Analiza pozyskania drewna w Puszczy Białowieskiej w latach 1981-2004 na tle pozyskania drewna w Polsce*, WWF Polska, Białystok-Białowieża, 2004.

⁴¹ Nr 48 z 6 lipca 1998 r.

⁴² (Dz. U. Nr 132, poz. 1236)

⁴³ Gazeta Współczesna, <http://www.bialystokononline.pl/arttykul.php?id=1208>, 19. listopada 2003.

W „Informacji nt. okoliczności związanych z wycięciem dębów w Nadleśnictwie Białowieża” RDLP Białystok podkreśla, że „prace nad oczyszczaniem pasa granicznego rozpoczęto i kontynuowano ze względu **na nadrzędność ustawy o ochronie granicy państwowej** z 12. października 1990 roku, w stosunku do Decyzji Nr 48 z 1998 r. Dyrektora Generalnego LP, a następnie wobec Rozporządzenia Ministra Środowiska tworzącego rezerwat przyrody Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej”.

Prof. Wojciech Radecki w swojej opinii prawniczej⁴⁴ na ten temat stwierdza, że w polskim systemie prawnym ustawy nie mają nad sobą „przewagi”, jeśli w treści ustawy nie zostało to zapisane. Nie ma podstaw prawnych aby uznać, że ustawa o ochronie granicy państwowej jest nadrzędna nad ustawą o ochronie przyrody. Nadleśnictwo Białowieża miało obowiązek uzyskania zezwoleń od Głównego Konserwatora Przyrody na wycinkę drzew rosnących przy pasie granicznym.

RDLP Białystok szukając uzasadnienia usunięcia dębów stwierdza: „Wykonanie prac w rezerwach przyrody dopuszcza ponadto art. 23 a ust. 2 punkt 3, ustawy o ochronie przyrody z 16 października 1991r. (z późniejszymi zmianami), który stanowi, iż zakazy wycinania drzew i krzewów w rezerwach przyrody: „... nie dotyczą: 3) wykonywania zadań z zakresu obronności kraju **w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa**”⁴⁵. Przepis ten nie mógł mieć zastosowania, ponieważ zagrożenie bezpieczeństwa państwa nie występowało

a tylko i wyłącznie w takiej sytuacji można dokonywać cięć drzew w rezerwach.

W czasie oczyszczania pasa granicznego „cztery zdrowe dęby wycięto ze względu na porządkowanie pasa granicznego - korony drzew wchodziły w przestrzeń 5 m oczyszczanego pasa granicznego”⁴⁶. Prof. Radecki podkreśla⁴⁷, że w świetle prawa nie ma podstaw do usuwania ponad 100 letnich drzew rosnących w sąsiedztwie pasa granicznego bez zgody odpowiedniego organu. Takiej zgody w tym konkretnym przypadku nie było.

5.2 Trzy dęby kontra przepisy BHP

Wycinkę 3 pozostałych dębów Lasy Państwowe tłumaczyły przepisami BHP. W „Informacji...” RDLP Białystok uzasadnia się, że „trzy suche dęby wycięte zostały ze względu na zagrożenie bezpieczeństwa ludzi pracujących przy porządkowaniu pasa granicznego”⁴⁸, zgodnie z przepisami BHP.

Nawet jeżeli drzewa zagrażały bezpieczeństwu ludzi oczyszczających pas graniczny, w świetle prawa na terenie rezerwatu pierwszeństwo mają przepisy o ochronie przyrody. Usunięcie tych drzew możliwe było jedynie za zgodą Ministra Środowiska⁴⁹, której jak wiadomo nie było.

⁴⁴ Prof. dr hab. Wojciech Radecki, Opinia prawnicza w przedmiocie stosunku ustawy o ochronie przyrody do innych aktów prawnych rangi ustawowej, Instytut Nauk Prawnych PAN Zespół Prawa Ochrony Środowiska we Wrocławiu, na zlecenie WWF Polska, Wrocław 2004.

⁴⁵ INFORMACJA nt. okoliczności związanych z wycięciem dębów w Nadleśnictwie Białowieża, RDLP Białystok, dostępna na stronie internetowej http://www.republika.pl/puszcza_bialowieska/publikacje/taradejna.htm

⁴⁶ j.w.

⁴⁷ Prof. dr hab. Wojciech Radecki, Opinia prawnicza w przedmiocie stosunku ustawy o ochronie przyrody do innych aktów prawnych rangi ustawowej, Instytut Nauk Prawnych PAN Zespół Prawa Ochrony Środowiska we Wrocławiu, na zlecenie WWF Polska, Wrocław 2004.

⁴⁸ INFORMACJA nt. okoliczności związanych z wycięciem dębów w Nadleśnictwie Białowieża, RDLP Białystok, informacja dostępna na stronie internetowej: http://www.republika.pl/puszcza_bialowieska/publikacje/taradejna.htm

⁴⁹ Prof. dr hab. Wojciech Radecki, Opinia prawnicza w przedmiocie stosunku ustawy o ochronie przyrody do innych aktów prawnych rangi ustawowej, Instytut Nauk Prawnych PAN Zespół Prawa Ochrony Środowiska we Wrocławiu, na zlecenie WWF Polska, Wrocław 2004.

5.3 Kontrowersje wokół terminu wycinki

Zdaniem środowisk pozarządowych monitorujących sprawę dębów, zostały one wycięte po 29. lipca 2003 r., w okresie kiedy obowiązywało już rozporządzenie Ministra Środowiska⁵⁰, ustanawiające rezerwat przyrody na obszarze, na którym dokonano wycinki.

Natomiast RDLP twierdzi, że wycinki dokonano przed utworzeniem rezerwatu (29 lipca 2003 r.) i po ustaniu „moratorium”⁵¹ na wyrąb ponad 100 letnich drzew (10. czerwca 2003). Fakty te mogły mieć zasadnicze znaczenie w ocenie czynu przez Prokuraturę.

Zgodnie z deklaracją RDLP Białystok, 3 dęby najbardziej oddalone od granicy zostały wycięte 13. czerwca 2003 r. i rzekomo czekały w lesie na odbiórkę (zaewidencjonowanie) do 3 września, czyli prawie 3 miesiące! Pozostałe 4 dęby wg. RDLP zostały wyrąbane 28. sierpnia 2003.

Jest to niezgodne z dobrą praktyką leśną. W okresie letnim wysokie temperatury i wilgotność w Puszczy sprawiają, że drewno szybko ulega degradacji: naturalnemu rozkładowi i traci swoje walory komercyjne. Trudno uwierzyć, że tak doświadczona instytucja, popełnia tak podstawowe błędy gospodarując lasem.

Terminy wycinki i odbioru drewna z lasu wskazywane przez RDLP Białystok są dla niej korzystne – choć poza słownymi deklaracjami - nie może udowodnić ich zasadności. Nadleśnictwo Białowieża nie dysponuje żadnymi dokumentami potwierdzającymi zaewidencjonowanie wyciętych drzew w podawanym oficjalnie terminie.

5.4 „Sprawa dębów” w prokuraturze

W sprawie wycięcia dębów Federacja Zielonych GAJA złożyła do Prokuratury Rejonowej w Hajnówce, zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przez Nadleśnictwo Białowieża. Prokuratura w 2004 r. umorzyła śledztwo. Mimo naszych intensywnych działań nie udało nam się dotrzeć do dokumentów będących uzasadnieniem decyzji Prokuratora z Hajnówki (Federacja Zielonych GAJA nie była stroną w sprawie, a jedynie organizacją składającą zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa).

Dostęp od dokumentów ze śledztwa był dla nas niezwykle istotny, ponieważ dotarły do nas nieoficjalne informacje, że biegłym powołanym przez Prokuraturę „w sprawie dębów” był pracownik RDLP Białystok. Jeżeli doniesienie to zostałoby potwierdzone, oznaczałoby to że w śledztwie nie zachowano zasady bezstronności (Nadleśnictwo Białowieża podlega RDLP w Białymstoku), co ostatecznie kazałoby poddać w wątpliwość decyzję Prokuratora o umorzeniu śledztwa. Kryterium dochodzenia prawdy można byłoby podważyć.

Prokuratura Rejonowa w Hajnówce wymijająco odpowiadała na ponawiane przez FZ GAJA pytania dotyczące tożsamości biegłego. Również RDLP Białystok odmówiło udzielenia informacji odsyłając nas do Prokuratury. O pomoc w sprawie ustalenia osoby biegłego zwróciliśmy się do Rzecznika Praw Obywatelskich. Czekamy na odpowiedź. W maju 2005 r. Zespół Prawa Karnego Biura Rzecznika Praw Obywatelskich zwrócił się z prośbą do Prokuratury Okręgowej w Białymstoku o „zbadanie w trybie nadzoru służbowego zarzutów przedstawionych w skardze” oraz poinformowanie Rzecznika o wynikach ustaleń.

5.5 „Sprawa dębów” w sądzie.

W obliczu ewidentnego złamania prawa, nie mogąc dojść sprawiedliwości w Prokuraturze,

⁵⁰ Dz. U. Nr 132, poz. 1236.

⁵¹ Nr 48 z 6. lipca 1998 r.

Federacja Zielonych GAJA podjęła decyzję o założeniu procesu cywilnego⁵² Skarbowi Państwa, w imieniu którego działało Nadleśnictwo Białowieża dokonując wyrębu ponad 100 letnich drzew w rezerwacie przyrody.

Podstawą roszczenia jest art. 323 ustawy z dnia 27. kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2001 r., Nr 62, poz. 627 z późn. zm.), zgodnie z którym każdy, komu przez bezprawne oddziaływanie na środowisko bezpośrednio zagraża szkoda lub została mu wyrządzona szkoda, może żądać od podmiotu odpowiedzialnego za to zagrożenie lub naruszenie przywrócenia stanu zgodnego z prawem. Jeżeli zagrożenie lub naruszenie dotyczy środowiska jako dobra wspólnego, z roszczeniem może wystąpić społeczna organizacja ekologiczna.

Na podstawie tego przepisu wnieśliśmy o:

1. przywrócenie stanu zgodnego z prawem poprzez nasadzenie na terenie otuliny rezerwatu "Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej" dębów o wartości sadzonek równej wartości przedmiotu sporu (równej wysokości wyrządzonej szkody);
2. zasądzenie na rzecz FZ GAJA kosztów procesu, które poniesiemy w czasie jego trwania.

W pozwie należało podać wartość sporu wyrażoną w PLN. Podaliśmy cenę, za jaką Nadleśnictwo sprzedało drewno, tj. 9 246,84 zł.

Niezależnie od terminu dokonania wycinki ponad 100 letnich dębów w rezerwacie przyrody Puszczy Białowieskiej, była ona bezprawna, ponieważ nie zachodziło zagrożenie bezpieczeństwa państwa, które uprawniałoby Nadleśnictwo Białowieża do wyrębu 4 drzew rosnących przy granicy państwowej bez pozwolenia Głównego Konserwatora Przyrody.

Przepisy ustawy o ochronie przyrody są nadrzędne w stosunku do przepisów BHP. Wycinka 3 dębów rosnących kilkadziesiąt metrów poza pasem granicznym, dokonana na podstawie przepisów BHP była złamaniem prawa. Nadleśnictwo Białowieża miało obowiązek uzyskania zgody Głównego Konserwatora Przyrody.

Nadleśnictwo Białowieża nie dysponuje dokumentami ewidencyjnymi, które potwierdzałyby wyrąb w deklarowanych terminach.

Zachodzi podejrzenie, że w śledztwie prowadzonym przez prokuraturę w 2004 r. nie dopełniono starań, aby przebiegało ono w warunkach zapewniających bezstronną ocenę.

Brak zgody na oczywiste dla nas złamanie prawa przesądził o pozwaniu do sądu Skarbu Państwa, w imieniu którego działało Nadleśnictwo Białowieża.

6. Prawo obywateli do dostępu do informacji publicznych o Puszczy Białowieskiej.

Podstawą dla niniejszego opracowania były kopie dokumentów pozyskanych z Ministerstwa Środowiska, Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego i puszczańskich nadleśnictw. Wszystkie dokumenty pozyskane zostały na podstawie prawa obywateli do dostępu do informacji publicznych. W procesie pozyskiwania informacji zdarzyły się drobne uchybienia związane z niedotrzymaniem terminu udzielenia odpowiedzi na wysyłane przez nas wnioski. Nie dotyczy to Ministerstwa Środowiska oraz Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego, które z obowiązku udzielenia informacji wywiązały się wzorcowo.

Więcej problemów ze sprawną realizacją prawa do informacji miały Nadleśnictwa. Najlepiej na tym tle wypada Nadleśnictwo Browsk, które przesłało odpowiedzi na wszystkie

⁵² Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim, Wydział I Cywilny.

wnioski i najlepiej dotrzymywało terminów. Jedynym uchybieniem było „badanie poprawności formalnej wniosku”⁵³, w ramach którego zażądano od FZ GAJA wykazania uprawnień do podpisywania wniosków o dostęp do informacji publicznej osoby. W świetle prawa z wnioskiem o informację publiczną może wystąpić każdy obywatel.

Poważniejsze problemy pojawiły się przy egzekwowaniu prawa do informacji publicznej od Nadleśnictw Białowieża i Hajnówka. W obu Nadleśnictwach, obok drobnych przekroczeń terminów przesyłania informacji, pojawiły się problemy z naliczeniem opłat za udostępnienie informacji. Zgodnie z prawem instytucja udzielająca informacji publicznej ma prawo obciążyć wnioskującego kosztami nośników informacji (dyskietki, płyty CD, koszty odbitek ksero).

W Nadleśnictwie Białowieża wystawiono nam fakturę VAT obciążającą nas kosztami pracy pracownika wyszukującego dane w kwocie 143,20 zł (16 godz. x 8,95 zł). Resztę należności - 123 zł - stanowiły koszty odbitek ksero (410 szt. x 0,30 zł), łącznie 266,20 zł netto. Odmówiliśmy uiszczenia zapłaty za czas pracy pracownika. Po wymianie korespondencji z Nadleśnictwem uznało ono nasze stanowisko i przesłało korektę do faktury.

Nadleśnictwu Hajnówka za pracę pracownika wyszukującego informacje mieliśmy zapłacić 616,20 zł brutto (30 godz. x 20,54 zł stawka godzinowa). Za koszty wykonania kserokopii 135 zł brutto (270 szt. x 0,50 zł), łącznie dawało to 751,20 zł brutto.

Zakwestionowaliśmy zasadność obciążania nas kosztami pracy pracownika Nadleśnictwa. Nasze stanowisko zostało uznane za uprawnione i otrzymaliśmy fakturę korygującą na kwotę 135 zł (koszty wykonania kserokopii).

7. Rekomendacje

- Najważniejszą rzeczą jest wprowadzenie planów ochrony dla puszczańskich rezerwatów. Bez nich niemożliwa będzie ich skuteczna ochrona.
- W przypadku utrzymania przez Ministra Środowiska praktyki zatwierdzania rocznych zadań ochronnych rezerwatu należy powrócić do odrzuconej w 2004 r. administracyjnej procedury rozporządzenia. Konieczny jest powrót do praktyki konsultacji społecznych rocznych planów ochronnych dla rezerwatów przyrody.
- Należy wyeliminować przypadki, w których oprócz Ministra Środowiska, Głównego Konserwatora Przyrody i Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody, zezwolenia na wycinkę drzew w rezerwach wydają inni wysocy urzędnicy Ministerstwa.
- Puszcza Białowieska powinna zostać otoczona tak szczelną ochroną, jaką w Polsce zapewnia się zabytkom kultury. Są one – podobnie jak Puszcza Białowieska - świadectwem historii Polski oraz – podobnie jak mogłaby być Puszcza – stanowią źródło dochodu z turystyki dla społeczności lokalnych.
- Dla zachowania niepowtarzalnych walorów Puszczy Białowieskiej należy natychmiast wstrzymać wycinanie drzew w rezerwach.
- Rewizji należy poddać politykę walki z kornikiem w Puszczy Białowieskiej. Nikt nie zaprzeczy, że od stuleci Puszcza sama radziła sobie ze szkodnikami. Nadal jest do tego zdolna.

⁵³ Pismo RDLP Białystok z dnia 12. kwietnia 2005, sygnatura DO-R-024-12/05, w odpowiedzi na skargę na niedotrzymanie terminu udzielenia odpowiedzi przez Nadleśnictwo Browsk na wniosek FZ GAJA.

- Natychmiast znieść należy prymat traktowana Puszczy Białowieskiej jako niewyczerpanego źródła dochodów ze sprzedaży drewna.

Bibliografia

1. Bielecki B., *Analiza pozyskania drewna w Puszczy Białowieskiej w latach 1981-2004 na tle pozyskania drewna w Polsce*, WWF Polska, Białystok-Białowieża, 2004.
2. Gutowski J. M., Jędrzejewski W., Faliński J. B., Okołów C., Popiel J., Jędrzejewska B., Brzeziecki B., Korczyk A. 2000. *Zasady funkcjonowania Białowieskiego Parku Narodowego powiększonego na cały obszar polskiej części Puszczy Białowieskiej (propozycja)*. Białowieża, 63 pp.
3. Gutowski J.M., *Ocena przyrodniczych skutków gradacji kornika drukarza w Puszczy Białowieskiej* - www.republika.pl/puszcza_bialowieska/publikacje/kornik.htm
4. Informacja nt. okoliczności związanych z wycięciem dębów w Nadleśnictwie Białowieża, RDLP Białystok, dostępna na stronie internetowej - http://www.republika.pl/puszcza_bialowieska/publikacje/taradejna.htm
5. Radecki W., *Opinia prawnicza w przedmiocie stosunku ustawy o ochronie przyrody do innych aktów prawnych rangi ustawowej*, Instytut Nauk Prawnych PAN Zespół Prawa Ochrony Środowiska we Wrocławiu, na zlecenie WWF Polska, Wrocław 2004.
6. Gazeta Współczesna, <http://www.bialystokonline.pl/artukul.php?ida=1208>, 19. listopada 2003.
7. www.republika.pl/puszcza_bialowieska/

Spis treści

1. Wstęp.	2
2. Tło	3
3. Jak wycina się Puszcę Białowieską.	4
3.1 Kto wydaje zezwolenia na wycinanie drzew?	4
3.2 Studium przypadków – świerk.	5
3.3. Studium pozostałych przypadków.	6
- Rok 1999	6
- Rok 2000	6
- Rok 2001 – 2002	7
- Rok 2003	7
- Rok 2004	8
4. Jak wycina się Puszcę Białowieską – świat liczb.	10
4.1 Rada Naukowa BPN o planie urządzenia lasu.	11
4.2 Uzasadnienia cięć.	11
4.3 Pozyskanie drewna w Puszczy Białowieskiej na tle kraju.	11
4.4 Jak wycina się Puszcę Białowieską – nadleśnictwa.	12
- Nadleśnictwo Białowieża.	12
- Nadleśnictwo Hajnówka.	12
- Nadleśnictwo Browsk.	13
5. „Sprawa dębów” z rezerwatu przyrody przy granicy państwowej.	14
5.1 Cztery dęby przy granicy.	14
5.2 Trzy dęby kontra przepisy BHP.	15
5.3 Kontrowersje wokół terminu wycinki.	16
5.4 „Sprawa dębów” w prokuraturze.	16
5.5 „Sprawa dębów” w sądzie.	16
6. Prawo obywateli do dostępu do informacji publicznych o Puszczy Białowieskiej.	17
7. Rekomendacje.	18
Bibliografia	19